

محقق بسم الله رنجبر

اهمیت بندر چابهار و گوادر برای منطقه

Importance of Chabahar and Gawadar Ports for the Region

Resercher Bismillah Ranjbar

Abstract

A Gwadar and Chabahar port in Pakistan and Iran closes the regional countries particularly India and China to Middle East's energy. Furthermore; Chabahar port connects the India to Afghanistan and Central Asian markets. According to Geo political and Geo Economic perspectives, these ports are so important because of their strategic locations in the world. Given the competitive and divergent views of the countries in the region, including India-China and India-Pakistan against each other, the result of growth and development of these ports will increase rivalry in the region.

خلاصه

بندر گوادر در پاکستان و چابهار در ایران، کشورهای منطقه از جمله چین و هند را به انرژی خاورمیانه نزدیک تر می سازند و درعین حال، چابهار، هند را به بازار افغانستان و آسیای مرکزی وصل می نماید. این بنادر در دو نقطه استراتژیک جهان موقعیت دارند و از منظر ژئوپلیتیکی و ژئو اکونومیکی حایز اهمیت می باشند. با

توجه به دیدگاه رقابتی و واگرایانه کشورهای منطقه از جمله هند و چین، و هند و پاکستان در قبال یکدیگر، برآیند رشد و توسعه بنادر مذکور، تشدید رقابت در منطقه خواهد بود.

مقدمه

از گذشته‌های دور، با توجه به نظریه‌ی آلفرد تیرماهان، قدرت‌های مطرح در سطح نظام بین‌الملل در پی دسترسی و تسلط بر نقاط استراتژیک آب‌های بین‌المللی بودند، به تأسی از همین نظریه، بریتانیای کبیر، سالیان درازی در نقاط مختلف و مهم جهان حاکمیت داشت. قدرت‌های رقیب نیز در صدد دست یافتن به این نقاط بودند. پس از آلفرد تیرماهان، هالفورد مکیندر با مطرح کردن نظریه قلب زمین، توجه قدرت‌های بزرگ و مطرح در سطح نظام بین‌الملل را به سوی مناطق خشکه و به‌خصوص یوروآسیا جلب کرد؛ مطابق نظریه او، هر قدرتی که بر یوروآسیا تسلط داشته باشد، می‌تواند بر جهان تسلط داشته باشد.

نیکلاس اسپایکمن، نظریه سرزمین حاشیه‌ای (ریملند) را مطرح کرد؛ مناطق حاشیه اروپا، خاورمیانه، آسیای جنوبی و شرق دور مطابق این نظریه از اهمیت خاصی برخوردار است و هرکشوری/قدرتی بر این مناطق تسلط داشته باشد، بر یوروآسیا تسلط خواهد داشت و بالاخره سرنوشت جهان را در اختیار خواهد داشت.

بندر چابهار و گوادر که در جغرافیای جمهوری اسلامی ایران و پاکستان موقعیت دارند و جزئی از خاورمیانه و جنوب آسیا محسوب می‌شوند، در واپسین سال‌ها مورد توجه قدرت‌های مطرح در سطح نظام بین‌الملل و به‌خصوص چین و هند قرار گرفته‌اند. چین و هند تلاش‌های زیادی به خرج داده‌اند تا بندرهای چابهار و گوادر مورد بهره‌برداری قرار بگیرند.

برای رسیدن به این مهم، کشورهای چین و هند، هند و پاکستان و پاکستان و ایران باهم در حال رقابت‌اند و آرایش قدرت در منطقه با ایجاد توسعه بندر چابهار و گوادر در حال تغییر است. چین به عنوان یکی از مطرح‌ترین قدرت‌ها در آسیا، به همکاری پاکستان در پی ایجاد کریدور شمال- جنوب و بندر گوادر است.

هندوستان همزمان با چین و پاکستان رقابت دارد، از همین رو در همکاری با ایران، روی بندر چابهار سرمایه گذاری نموده است.

در مقاله حاضر در پی یافتن پاسخ به این پرسش ایم که بندر چابهار و گوادر برای کشورهای منطقه از چه اهمیتی برخوردار است؟ و همچنان برآیند توسعه بندر چابهار و گوادر چیست؟ رشد همگرایی در منطقه یا شدت یافتن رقابت منطقه‌یی؟ به نظر می‌رسد که بندر چابهار و گوادر به عنوان دو بندر رقیب در منطقه، اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئو اکونومیکی دارند و توسعه بنادر فوق‌الذکر سبب رقابت بیشتر منطقه‌یی و حتی فرامنطقه‌یی خواهد شد.

اهمیت موضوع تحقیق

بندر چابهار و گوادر به عنوان دو نقطه استراتژیک در جنوب آسیا و خاور میانه، با وصل کردن چین به خاور میانه و پیوند هند به افغانستان و آسیای مرکزی، آرایش قدرت در محیط پیرامونی خود را تغییر خواهد داد و بر اهمیت برخی از بنادر از جمله دبی، تأثیر خواهد گذاشت.

ضرورت تحقیق

توسعه چابهار و گوادر و پیامدهای ناشی از آن در محیط پیرامونی افغانستان و در منطقه جنوب و شرق آسیا مناسبات جدیدی را تعریف خواهد کرد، بنابراین فهم و درک معادلات و مناسبات جدید و تحقیق روی آن ضرور است.

هدف تحقیق

هدف از تحقیق روی موضوع متذکره این است که بدانیم این دو بندر از چه اهمیتی برخوردارند و نتیجه توسعه دو بندر فوق‌الذکر چه خواهد بود؛ همگرایی منطقه‌یی یا رقابت میان قدرت‌های مطرح در پیرامون بنادر فوق‌الذکر؟ با مشخص شدن این مهم، دستگاه دیپلماسی کشور بهتر می‌تواند اولویت‌های سیاست خارجی افغانستان را در قبال هردو بندر و استفاده از آن‌ها مشخص کند.

میتود تحقیق

تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با مطالعات کتابخانه‌یی به بررسی اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی بنادر چابهار و گوادر و نتیجه و برآیند توسعه این بنادر می‌پردازد.

الف - بندر گوادر: در مقاله «پیامدها و آثار ژئواکونومیکی ناشی از توسعه بندر گوادر و بندر چابهار بر یکدیگر» فصلنامه تخصصی علوم سیاسی در رابطه به بندر گوادر اینگونه آمده است: "این بندر در منتهی الیه جنوب غربی پاکستان در ساحل خلیج گوادر در دریای عمان است. منافع اقتصادی پاکستان در کنار دغدغه‌های نظامی و امنیتی آن، موجب توجه جدی این کشور به توسعه بندر گوادر از سال 1999م. به این سو گردیده است. امری که منجر به امضای توافقنامه نهایی مشارکت و سرمایه‌گذاری همه جانبه با دولت چین، در زمینه توسعه و تجهیز این بندر شده است. بلوچستان پاکستان در موقعیت خاصی و با اهمیت استراتژیکی، سیاسی و جغرافیایی قرار گرفته و کشور چین را ترغیب کرده که در بندر گوادر سرمایه‌گذاری کند و تجارت و بازرگانی را در منطقه رونق دهد و خود نیز در دریای عمان قدرتمند شود. بلوچستان پاکستان غنی ترین و وسیع ترین و درعین حال توسعه نیافته ترین و کم جمعیت ترین ایالت در میان چهار ایالت این کشور محسوب می‌شود." (۱)

بندر گوادر که جزئی از جغرافیای پاکستان در ایالت بلوچستان است، توسعه آن هم به لحاظ اقتصادی و هم به لحاظ سیاسی و امنیتی برای پاکستان، چین و کشورهای محیط پیرامونی پاکستان از ارزش و اهمیت خاصی برخوردار است.

1- اهمیت بندر گوادر برای پاکستان: این بندر برای پاکستان از چند نقطه

نظر دارای اهمیت است:

- از نقطه نظر اقتصادی: از آنجایی که تمام فعالیت‌های اقتصادی و داد و ستد

در این کشور به بندر کراچی متمرکز شده است، با توجه به تهدیدات امنیتی از

ناحیه رشد تروریسم در داخل پاکستان، خصوصاً در حومه بندر کراچی، این

کشور به منظور اینکه فعالیت‌های اقتصادی‌اش در معرض آسیب کمتری قرار

داشته باشد و از جانبی هم رشد و بالندگی اقتصادی را شاهد باشد، تصمیم

گرفت تا بندر گوادر را که موقعیت استراتژیک دارد، توسعه دهد. توسعه بندر

گوادر در داخل پاکستان سبب رشد و پویایی اقتصادی در تمام پاکستان به

خصوص در ایالت فقیرنشین و کم‌تر توسعه یافته‌ی بلوچستان خواهد شد.

با رشد سیستم حمل و نقل و معاملات تجاری در داخل پاکستان، زمینه جلب

سرمایه از خارج نیز فراهم می‌شود چنانچه کشور چین برای ایجاد کریدور شمال-

جنوب که از خاک پاکستان می‌گذرد، و توسعه بندر گوادر میلیاردها دالر

سرمایه‌گذاری می‌کند. علاوه بر آن، توسعه گوادر، فرصت و زمینه گسترش روابط

تجاری پاکستان را با افغانستان و کشورهای آسیای مرکزی فراهم می‌سازد، البته

این مهم زمانی بهتر عملی می‌شود که پاکستان و بندر گوادر بتواند با ایران و بندر

چابهار به وجه احسن رقابت کند.

در رابطه به اهداف کشور پاکستان از توسعه بندر گوادر، نویسندگان مقاله

پیامدها و آثار ژئواکونومیکی ناشی از توسعه بندر گوادر و بندر چابهار بر یکدیگر،

چنین می‌نویسند: "از جمله اهداف استراتژیک و بلند مدت مقامات پاکستان در

توسعه بندر آزاد گوادر، فراهم کردن زمینه‌های ارتباطات تجاری و اقتصادی

گسترده‌تر با منطقه خلیج فارس است. توسعه و تجهیز بندر گوادر به عنوان یک منطقه‌ای واسط تجاری بین کشورهای خلیج فارس و کشورهای آسیای جنوب شرقی به ویژه چین و همچنین آسیای مرکزی به عنوان یک پایانه نفتی برای تجارت نفت خلیج فارس و آسیای مرکزی به بازارهای جهانی در این زمینه بسیار قابل توجه است." (۲)

- از نقطه نظر ژئوپلیتیکی: گوادر از منظر ژئوپلیتیکی نیز برای پاکستان دارای اهمیت است و این کشور را در موقعیت بهتری در منطقه قرار خواهد داد؛ با توجه به اینکه بندر گوادر نسبت به بندر کراچی، از هند فاصله بیشتری دارد، از این رو نیروهای بحری پاکستان ضمن اینکه ملزم به تجمع در یک نقطه (بندر کراچی) نخواهند بود، در معرض خطر نیروهای بحری هند نیز قرار نخواهند داشت یا حد اقل در معرض خطر کمتری قرار خواهند داشت. تحقق این امر به پاکستان فرصت می‌دهد تا با خیال راحت‌تری برنامه‌ها و استراتژی نظامی-امنیتی و سیاسی خود را در قبال کشورهای منطقه به‌ویژه هند، تعقیب کند.

2- اهمیت بندر گوادر برای چین: چین یکی از مطرح‌ترین کشورهای جهان خصوصاً در عرصه اقتصادی است و در دو دهه اخیر در این زمینه رشد چشمگیری داشته است. رشد بی‌نظیر چین در زمینه اقتصادی، مستلزم دسترسی به منابع انرژی است. از این رو این مسأله به اولویت اساسی چین در عرصه بین‌المللی مبدل شده است.

در رابطه به رشد اقتصاد چین، جلوگیری از مقابله چین با رقبا در داخل خاک چین و نوع نگاه امریکا در قبال چین، نویسندگان مقاله تبیین پیامدهای ژئوپلیتیکی سرمایه‌گذاری چین در گوادر بر بندر چابهار اینگونه می‌نویسند: "استراتژی چین بعد از به‌دست آوردن موفقیت بزرگ اقتصادی بر این مینا استوار است که، توانایی مقابله با دشمنان باید به بیرون از دروازه‌های کشور انتقال یابد و

چین باید بتواند ضمن تسلط بر دریاها و گسترش نیروی دریایی از منافع اقتصادی خود در خارج از مرزها به‌ویژه در مقوله صادرات پاسداری کند. نگرانی چینی‌ها از دشمنان خود همیشه وجود داشته است، طوری که در سال 2010م. یکی از کلنل‌های نیروی هوایی چین کتابی را با عنوان C-Shaped Encirclement نوشت که پرفروش شد. بر اساس این کتاب، آمریکا در حال ایجاد حلقه‌ای است که از جاپان، کره جنوبی و مغولستان در شمال، تا سراسر دریای چین جنوبی و هند در جنوب کشیده می‌شود. براین اساس، آمریکا در حال تعقیب تجزیه‌نهایی و اضمحلال چین است." (۳)

با توجه به نگرانی‌های چین و تهدیدات که متوجه آن کشور است، می‌توان گفت که چین در پی وصل شدن به نقاط استراتژیک جهان، خصوصاً خاورمیانه از طریق بندر گوادر است. چین با ایجاد کریدور شمال- جنوب و توسعه بندر گوادر، ضمن اینکه می‌خواهد خود را از محاصره ژئوپلیتیکی آمریکا و متحدین آن نجات دهد و به برتری اقتدار خود در منطقه و سطح جهان ادامه دهد، در پی توسعه و رشد ایالت سین‌کیانگ نیز می‌باشد.

گوادر برای چین از چند نقطه نظر اهمیت دارد؛ در بعد اقتصادی هم در داخل چین و هم در سطح منطقه و جهان، چین را در یک موقعیت بهتری قرار می‌دهد. این کشور با توسعه بندر گوادر می‌خواهد ایالت سین‌کیانگ را که منطقه‌ای مسلمان‌نشین، فقیرنشین و در عین حال دارای ذخایر انرژی می‌باشد، با وصل کردن به خاورمیانه و از آن طریق به اروپا، به پویایی اقتصادی برساند و از این طریق بساط بی‌ثباتی سیاسی و ناامنی را از این منطقه جدایی طلب برچیند.

از نقطه نظر سیاسی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است؛ با توسعه گوادر، چین در پی گسترش نفوذ خود در محیط پیرامونی خود به‌ویژه در نقاط استراتژیک است، با تحقق این امر، چین در خاورمیانه در زمینه مدیریت و کنترل منابع انرژی این

منطقه، در برابر ایالات متحده امریکا از قدرت بازدارندگی برخوردار خواهد شد. از همین نقطه نظر است که برای ایجاد کریدور شمال- جنوب که از خاک پاکستان عبور می کند، 46 میلیارد دالر سرمایه گذاری خواهد کرد.

چین با در نظرداشت اهداف آتی، اجرای طرح سین کیانگ- گوادر را روی دست گرفته است:

- "حضور و مشارکت در منطقه آزاد گوادر را در راستای منافع ملی، منطقه‌یی و بین‌المللی خود تعریف کرده است؛
- به دنبال فراهم نمودن زمینه‌های ارتباط خشکی با اروپا و بهره‌برداری از کریدور شمال- جنوب است؛
- به دنبال گسترش نفوذ خود در خارج از مرزهای و محیط‌های استراتژیکی است؛
- چین به دنبال کسب قدرت بازدارندگی در مقابل کنترل و مدیریت منابع انرژی خاورمیانه از سوی امریکا است؛
- چین به دنبال جبران خطر محرومیت از حمل و نقل دریایی به ویژه در آبراهه‌های حساسی مانند مالاکا و هرمز است." (۴)

با توجه به شدت رقابت میان ایالات متحده امریکا و چین، توسعه گوادر از نقطه نظر امنیتی نیز می تواند چین را در موقعیت بهتری قرار دهد و این کشور با ایجاد و داشتن پایگاه‌های نظامی در نقاط استراتژیک از جمله در گوادر و خاورمیانه، می تواند برنامه‌های با رویکرد نظامی داشته باشد.

به‌طور خلاصه می‌توان گفت که گوادر برای چین اهمیت چند منظوره دارد و به تداوم برتری این کشور در محیط پیرامونی اش منجر خواهد شد.

ب- بندر چابهار: بندر چابهار یکی از بنادری است که در سال‌های اخیر مطرح شده است و آنگونه که برخی از نویسندگان در زمینه ابراز نظر نموده‌اند: " این بندر

به جهت برخورداری از موقعیت ممتاز در شرق تنگه هرمز و دریای عمان در مسیر خطوط اصلی کشتیرانی به آفریقا، آسیا و اروپا قرار گرفته و به عنوان کوتاه‌ترین راه ارتباطی و ترانزیتی کشورهای آسیای میانه و افغانستان به بازارهای خلیج فارس، شرق آفریقا و دیگر نقاط جهان مطرح می‌شود. بندر چابهار دارای موقعیتی استراتژیک است، که به عنوان مهم‌ترین بندر در جنوب شرق ایران و تنها بندر اقیانوسی ایران مطرح است. این بندر تنها کلید توسعه شرق ایران است. با توجه به قرارگرفتن بندر چابهار در مسیر ترانزیت شرق و کریدور شمال - جنوب و همچنین تمایل کشور هند به سرمایه‌گذاری در این بندر، موقعیت مناسبی جهت تبدیل به یک مرکز تجاری در حال ظهور پیدا کرده است." (۵)

این بندر که جزء از جغرافیای ایران است. با توجه به قرار گرفتن در مسیر کریدور شمال- جنوب و داشتن کوتاه‌ترین فاصله با افغانستان و برخی از کشورهای آسیای مرکزی، در صورت توجه جدی و برخورد غیر سیاسی از جانب ایران، می‌تواند نقش عمده و مهمی را در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی بازی نموده و به یک شاهراه اقتصادی مبدل شود.

1- اهمیت بندر چابهار برای ایران: هرچند در حال حاضر بندر عباس، یکی دیگر از بنادر جمهوری اسلامی ایران، نسبت به چابهار از اهمیت بیشتری برخوردار است، ولی با توجه به مشکلاتی که ایران با ایالات متحده آمریکا و متحدین آن دارد، احتمال می‌رود با حاد شدن مشکل ایران با ایالات متحده، تنگه هرمز در معرض خطر قرار بگیرد و بر روی مال‌التجاره مسدود شود.

چابهار ضمن اینکه برای ایران گزینه بدیل بندرعباس محسوب می‌شود، با توجه به فاصله کوتاهی که با افغانستان و برخی از کشورهای آسیای مرکزی دارد، می‌تواند با وصل کردن هند به این کشورها، تبدیل به یک شاهراه اقتصادی شود. بندر چابهار برای ایران در بعد داخلی و خارجی، از منظر ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ از آنجایی که این بندر فعلاً تنها راه برای وصل شدن هند به بازارهای افغانستان و آسیای مرکزی است، می‌تواند ایران را در موقعیت بهتری از نقطه نظر سیاسی و اقتصادی قرار دهد. چابهار که در ولایت کمتر توسعه یافته سیستان و بلوچستان موقعیت دارد، می‌تواند سبب پویایی اقتصادی این ولایت شود.

از آنجایی که ایالات متحده آمریکا، در افغانستان حضور نظامی دارد، فعال شدن و توسعه چابهار می‌تواند یک ابزار سیاسی علیه ایالات متحده آمریکا باشد. همانطوری که در سال‌های قبل جمهوری اسلامی با توقف تانکرهای مواد سوختی نیروهای ائتلاف به رهبری آمریکا، آن را یک اهرم فشار علیه افغانستان و ایالات متحده در افغانستان ساخته بود، این مسأله می‌تواند هر لحظه دوباره تکرار شود.

2- اهمیت چابهار برای هند: هند در دهه اخیر از نقطه نظر اقتصادی شاهد رشد قابل ملاحظه‌ای بوده است، این رشد چشمگیر، میزان نیازمندی این کشور به منابع انرژی را بیشتر از هر زمان دیگر آشکار کرده است. از همین رو این کشور برای دست یازیدن به منابع انرژی غرب آسیا، با چین در حال رقابت است و در عین حال برای رسیدن به بازار افغانستان و آسیای مرکزی، روی بندر چابهار سرمایه‌گذاری نموده است.

مهدی محمدی پژوهشگر مسایل منطقه‌یی در رابطه به اهمیت بندر چابهار برای هند، این‌طور می‌نویسد: "هند همیشه مشتاق تجارت با افغانستان بوده است

و برای این کار مسیر دریایی- زمینی که از بندر چابهار به کابل می‌رسد را انتخاب کرده است. این تصمیم اهمیت زیادی برای هند دارد، زیرا پاکستان اجازه تجارت هند با افغانستان را از مرز واگا در پنجاب صادر نمی‌کند. براساس قرارداد اسکله‌های چابهار به مدت 10 سال به هند اجاره داده می‌شوند که براساس توافق دو طرف قابل تمدید است. در هند همچنین سرمایه‌گذاری همزمان در بندر کاندلا و بندر جواهر لعل نهرو بمبئی در دستور کار قرار دارد. موقعیت استراتژیک چابهار باعث شده که سرمایه‌گذاری در این منطقه با ارزش باشد. شبکه‌ی جاده‌یی پیشنهادی ایران-میلک- زرنج- دلارام که قسمتی از آن توسط هند در سال 2009م ساخته شد، هند را قادر به تجارت با افغانستان از طریق بزرگ‌راه گارلند* می‌کند. هند تا کنون 100 میلیون دالر صرف ساخت 220 کیلومتر جاده در ولایت نیمروز افغانستان کرده است. با تکمیل این پروژه، هند به آسانی به چهار شهر افغانستان (هرات، قندهار، کابل و مزارشریف) دسترسی پیدا می‌کند." (۶)

توسعه و رشد بندر چابهار برای هند از نقطه نظر اقتصادی و سیاسی از اهمیت برخوردار است؛ از نقطه نظر اقتصادی، ضمن اینکه بندر چابهار فرصت رقابت با چین را در حوزه خلیج برای هند فراهم می‌سازد، با توجه به مسدود بودن راه پاکستان بر روی هند، چابهار گزینه‌ی بدیل برای پیوند هند با افغانستان و آسیای مرکزی است، هرچند این مسیر بابت بعد مسافه، برای هند هزینه‌زا است، ولی این

* . بزرگ‌راه گارلند کابل، قندهار، هرات، مزارشریف و کندز را به هم متصل می‌سازد. با تکمیل شدن این بزرگ‌راه می‌توان کالاهای تجارتي را از شهرهای اصلی افغانستان وارد مرز ایران نموده و از آنجا به بندر چابهار و بالعکس رساند.

فرصت را برای هند می‌دهد تا به بازار افغانستان و آسیای مرکزی دسترسی داشته و در صورت امکان، از انرژی آسیای مرکزی بهره‌مند شود.

هند با توجه به مشکل ارضی، آبی و سیاسی-امنیتی که با پاکستان دارد، پاکستان مانع تجارت هند با کشورهای آسیای مرکزی و افغانستان می‌شود، اما هند برای رسیدن به افغانستان و آسیای مرکزی از طریق بندر چابهار، می‌خواهد پاکستان را دور بزند. اگر هند موفق شود که چابهار را زودتر از گوادر به شگوفایی برساند، برای پاکستان یک درد سر جدی در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی خلق می‌کند.

از نقطه نظر سیاسی، وصل شدن هند به افغانستان و آسیای مرکزی، پاکستان را در منطقه به انزوای سیاسی می‌کشانند و این امر سبب تحکیم و تداوم برتری هند در جنوب آسیا خواهد شد. به لحاظ امنیتی نیز توسعه بندر چابهار برای هند حایز اهمیت است؛ هند می‌تواند از نقطه نظر نظامی نیز در این منطقه حضور داشته باشد و برآیند آن، برتری اقتدار سیاسی-اقتصادی هند در جنوب آسیا شده و در غرب آسیا فرصت بهتری برای هند می‌دهد تا با چین به رقابت بپردازد.

3- اهمیت چابهار برای افغانستان: از آنجایی که افغانستان به آب‌های بین‌المللی راه ندارد، همواره نیازمند پاکستان بوده و از طریق بندر کراچی داد و ستد تجارتي خود را انجام می‌دهد؛ اما با توجه به نزاع موجود میان هند و پاکستان و به تبعیت آن میان پاکستان و افغانستان، پاکستان همواره بندر کراچی را اهرم فشار علیه افغانستان و از طریق افغانستان، علیه هند ساخته است و از این طریق سالانه به افغانستان میلیون‌ها دالر ضرر می‌رساند. از این‌رو هند و افغانستان به کمک ایران تصمیم گرفتند که پس از سال 2014م از بندر چابهار استفاده نموده و روی آن سرمایه‌گذاری کنند. توسعه و رشد چابهار برای افغانستان، در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی حایز اهمیت است.

در بعد سیاسی، استفاده از چابهار به افغانستان این فرصت را می‌دهد که با نزدیک شدن به هندوستان، پاکستان را دور زده و این کار سبب کاهش فشارهای پاکستان بر افغانستان خواهد شد و درعین حال در نزاعی که افغانستان با پاکستان دارد، در هماهنگی با هندوستان می‌تواند بر پاکستان اعمال فشار کند.

در بعد اقتصادی نیز چابهار برای افغانستان حایز اهمیت است، نویسندگان مقاله استراتژی‌های کارآمد سازی اقتصاد سیاسی منطقه‌ای افغانستان و ایران بر مبنای تحلیل سیستمی نقش چابهار، در زمینه چنین می‌نویسند: "از نظر بعد مسافت، بندر چابهار نزدیکترین وباصرفه ترین محور ترانزیت تولیدات افغانستان به بازارهای بین‌المللی مصرف در جنوب است. این بندر در مقایسه با بندر کراچی، حدود 800 کیلو متر و با بندرعباس حدود 90 کیلومتر به افغانستان نزدیک‌تر است. هزینه حمل یک کانتینر 20 فوتی به این کشور از طریق چابهار، حدود هزار دالر (تقریباً 50 درصد هزینه حمل و نقل)، ارزان‌تر از مسیر کراچی و بندرعباس است. این امر، مدت زمان و هزینه‌ی حمل کالا را به طور چشمگیری کاهش می‌دهد." (۷)

هرچند ایران در پی این است که با راه اندازی بندر چابهار، هندوستان و افغانستان را وابسته خود بسازد، اما در حال حاضر با توجه به اعمال فشاری که از ناحیه پاکستان بر افغانستان صورت می‌گیرد، بندر چابهار به عنوان گزینه بدیل بنادر پاکستان، برای افغانستان هم به لحاظ سیاسی و هم به لحاظ اقتصادی حایز اهمیت است و توسعه آن بصورت غیر مستقیم سبب رشد و شگوفایی اقتصادی برخی از مناطق افغانستان از جمله ولایت نیمروز خواهد شد.

توسعه دو بندر فوق‌الذکر بالاخره چه پیامدی خواهد داشت؟ سبب همگرایی در منطقه می‌شود و یا اینکه رقابت‌های موجود میان کشورهای منطقه و به ویژه میان چین و هند را افزایش خواهد داد؟ و رشد یکی برد دیگری چه تأثیری خواهد داشت؟ چین و هند اهداف واگرایانه را دنبال می‌کنند و هرکدام در پی تأمین منافع ملی، منطقه‌یی و جهانی خود و در عوض تضعیف دیگری است. هردو بازیگر مطرح، با قاعده بازی با حاصل جمع صفر وارد میدان رقابت شده‌اند. از طرف دیگر، رشد و توسعه بندر چابهار و گوادر تنها به این دو بازیگر ختم نمی‌شود؛ ایالات متحده امریکا به عنوان بزرگترین رقیب چین نیز وارد این بازی شده و تلاش دارد، هند را برای مهار چین، حمایت کند.

بندر گوادر و چابهار پای دیگر بازیگران مطرح و قدرتمند نظام بین‌الملل را نیز کشانیده که در این زمینه پریسا شاه محمدی پژوهشگر امور روابط بین‌الملل چنین می‌نویسد: "امریکا به عنوان یک قدرت دریایی، با اطلاق عنوان "هندوپاسفیک" به منطقه شرق آسیا، هند و استرالیا را نیز به لحاظ مفهومی به منظومه امنیتی این منطقه افزوده و می‌کوشد تا از این طریق ثقل امنیتی خود در دسترسی به آب‌های آزاد منطقه اقیانوسیه و اقیانوس هند را در برابر قدرت دریایی چین افزایش دهد. همچنین، چنانکه رابرت کاپلان در مقاله خود با عنوان "بازگشت دنیای مارکوپولو و پاسخ نظامی ایالات متحده" استدلال کرده است، در صورتی که ایران و هند در توسعه بندر چابهار به دست‌آورد مطلوب خود برسند، بندر گوادر و کریدور چین و پاکستان و نیز منافع این دو کشور در آسیای مرکزی و افغانستان را به چالش خواهند کشید." (۸)

هرچند در حال حاضر ایالات متحده امریکا با ایران به صورت جدی مشکل دارد، با گذشت هر روز بر میزان تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران افزوده می‌شود و

اکنون افق روشنی برای همکاری ایالات متحده و ایران وجود ندارد، مگر اینکه هند و ایالات متحده آمریکا که در جبههٔ مخالف چین هستند و در عین حال دارای منافع مشترک در این زمینه هستند، با دادن امتیاز گسترده به ایران، محور ضد چینی را در محیط پیرامونی چین شکل بدهند. که البته در کوتاه مدت این امر محتمل به نظر نمی‌رسد.

با توجه به اهدافی که هند و چین در قبال گوادر و چابهار دنبال می‌کنند، برابند توسعه دو بندر، واگرایی بیشتر در منطقه خواهد بود و بر میزان رقابت موجود میان دو کشور و به تعقیب آن میان کشورهای منطقه افزوده خواهد شد.

اگر چین با سرمایه‌گذاری هنگفت خود، بتواند بندر گوادر را زودتر از بندر چابهار سر و سامان بدهد، به گمان اغلب بندر چابهار نمی‌تواند با گوادر رقابت کند. بندر گوادر با توجه به موانعی که فرا راه خود دارد؛ بخشی از کریدور چین - پاکستان از منطقهٔ مورد منازعه کشمیر می‌گذرد که هند به سادگی اجازه نخواهد داد این مهم تحقق یابد، موجودیت گروه‌های مختلف تروریستی و نا امنی در ایالت بلوچستان پاکستان یکی از موانع جدی دیگری فرا راه بندر گوادر است، با توجه به این موانع و عدم موجودیت چنین چالش‌هایی فرا راه چابهار و امن بودن مسیر چابهار و خصوصاً محیط امن کشور ایران، چابهار از موقعیت بهتری برای سر و سامان یافتن برخوردار است.

نتیجه

با توجه به تحلیل و ارزیابی همه جانبه بندر چابهار و گوادر، می توان اینگونه نتیجه گیری کرد:

بندر گوادر برای کشورهای چین و پاکستان از منظر ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی حایز اهمیت است و از این نقطه نظر رشد این بندر، هر دو کشور را در موقعیت بهتری نسبت به رقبا قرار خواهد داد؛ پاکستان با توجه به رقابت که با هند و افغانستان دارد، با توسعه بندر گوادر، می تواند در موقعیت بهتری از دید ژئوپلیتیکی قرار بگیرد و با خیال راحت بتواند از پس رقابت با هند و افغانستان البته با کمک و همکاری چین، برآید.

این بندر برای چین از هر نقطه نظر حایز اهمیت است، رشد و توسعه آن می تواند منافع ملی، منطقه‌یی و بین‌المللی این کشور را تأمین نموده و سبب تداوم برتری این کشور از نقطه نظر اقتصادی در سطح جهان شود؛ بخش‌های غربی چین را به توسعه نزدیک‌تر نموده، در رقابت با هند دست بالاتری را خواهد داشت و در عین حال با حضور در نقاط استراتژیک جهان، ضمن اینکه بخشی از فشار ایالات متحده را کاهش خواهد داد، می تواند با این کشور با خیال راحت‌تری به رقابت بپردازد.

بندر چابهار نسبت به هر کشوری برای ایران و هند اهمیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی دارد؛ هند با توسعه بندر چابهار می تواند برای رسیدن به افغانستان و آسیای مرکزی، به راحتی پاکستان را دور زده و با قرار گرفتن در نقطه استراتژیک، از میزان فشار چین کاسته و در عین حال قدرت منطقه‌یی خود را افزایش دهد. در عین حال برای ایران که توسط ایالات متحده شدیداً تحت تحریم قرار دارد، با

رشد و توسعه بندر چابهار، ضمن اینکه می‌تواند بخشی از فشارهای ناشی از تحریم را کاهش دهد، همچنان کشورهای هند و افغانستان را نیز به خود وابسته می‌سازد. برای افغانستان رشد و توسعه هردو بندر مهم است، اما از آنجایی که همواره تحت فشار پاکستان قرار دارد، رشد و توسعه بندر چابهار از اهمیت بیشتری برخوردار است، زیرا چابهار گزینه بدیل بنادر پاکستان است و با فعال شدنش، افغانستان می‌تواند با در نظر داشت منافع ملی خود، با دست بازتری عمل کند.

رشد و توسعه هردو بندر، با توجه به نگاه واگرایانه کشورهای چین، هند و پاکستان در قبال یکدیگر، نه تنها سبب رشد همگرایی در منطقه نمی‌شود، بلکه رقابت‌های منطقه‌یی را افزایش خواهد داد.

با در نظر داشت یافته‌های فوق و امکان تحول در نوع نگاه کشورهای پاکستان و ایران در قبال افغانستان، دولت افغانستان باید توجه خود را به هردو بندر متمرکز نموده و معاملات اقتصادی و تجاری خود را باید از هردو طریق انجام دهد چون تمرکز روی یک بندر تبعات منفی در پی خواهد داشت.

مآخذ

1. اسدی، امیدعلی. علی اکبر، امینی، منصور، تاجری. "پیامدها و آثار ژئواکونومیکی ناشی از توسعه بندر گوادر و بندر چابهار بر یکدیگر"، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره چهل و پنجم، زمستان 1397. ص 7.
2. همان، صص ۱۰ و ۱۱.
3. عبدی، دکتر عطاء الله، ناصر، رجب نژاد. "تبیین پیامدهای ژئوپلیتیکی سرمایه گذاری چین در گوادر بر بندر چابهار"، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره 46، بهار 1396، ص 189.
4. همان، ص 198.
5. محمدی، مهدی. "تحلیل جایگاه بندر چابهار و گوادر در افق آینده منطقه"، کمیسیون حمل و نقل، لجستیک و گمرک، زمستان 1396، ناشر: دبیرخانه کمیسیون‌های تخصصی اتاق ایران، ص 15.
6. همان. ص 16.
7. اسلامی، روح الله، ناصر، یوسف‌زهی. "استراتژی‌های کارآمدسازی اقتصاد سیاسی منطقه‌ی افغانستان و ایران بر مبنای تحلیل سیستمی نقش بندر چابهار"، فصلنامه مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، دوره 8، شماره 28، خزان 97. ص 98.
8. شاه محمدی، پریسا. "چالش‌های سیاسی و امنیتی راهبرد چین برای جمهوری اسلامی ایران"، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره 100، زمستان 1396، ص 132.

Published: Academy Of Science of Afghanistan (ASA)

Chief Editor: Asst. Prof. Abdul Saboor Mubariz

Assistant: Asst. Prof. Ghulam nabi Hanefi

Editorial Board:

Assoc. Prof. Rafiullah Niazi

Prof. Abdul Rahim Bakhtani

Asst. Prof. Ghulam Nabi Hanifi

Asst. Prof. Razia Ghous

Composed Designed By: Abdul Saboor Mubariz

Annual Subscription:

Kabul: 320 AFS

Province: 480 AFS

Foreign countries: 20 USD

Price of each issue in Kabul: 80 AFS

- For the University Professors, Teachers and members of Academy of Sciences: 70 AFS
- For the university and school students: 40 AFS
- Other offices: 80 AFS

Contact Numbers: 0202201279 - 0(+93) 788 490 472

Email: simayiz.mujala@yahoo.com

Email: Info@asa.gov.af